

Bachelorthesis

De relatie tussen het thuisgevoel van jongeren uit gescheiden gezinnen, de aanwezigheid van een inwonende stiefouder en de kwaliteit van de ouder-kind relatie

Bachelorthesis 2020/2021 (200600042)

Universiteit Utrecht

Auteurs: L. van Ooijen (7067852) & M.W.P. Huijbers (8155909)

1e beoordelaar: Zoë Rejaän

2e beoordelaar: Inge van der Valk

Datum: 01-07-2021

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoek "De relatie tussen het thuisgevoel van jongeren uit gescheiden gezinnen, de aanwezigheid van een inwonende stiefouder en de kwaliteit van de ouder-kind relatie". Dit onderzoek is geschreven in het kader van de bachelorthesis voor onze premaster Clinical Child, Family and Education Studies aan de Universiteit Utrecht. Voor dit onderzoek hebben wij ons gericht op het thuisgevoel van jongeren na een scheiding en of de aanwezigheid van een inwonende stiefouder en de relatiekwaliteit met ouders hierin een rol spelen. Met dit onderzoek werd beoogd een bijdrage te kunnen leveren aan kennis over thuisgevoel van jongeren binnen de twee aparte gezinnen van vader en moeder en de factoren die hier mogelijk mee samenhangen. Deze kennis zou namelijk een bijdrage kunnen leveren aan voorlichting en ondersteuning aan gezinnen die in scheiding liggen en kunnen mogelijk bijkomende moeilijkheden worden voorkomen.

Dit onderzoek hadden wij niet kunnen uitvoeren zonder onze thesisbegeleidster Zoë Rejaän. Wij willen haar dan ook hartelijk danken voor haar kritische blik en haar ondersteuning. Daarnaast willen wij onze medestudenten bedanken, die ons hebben ondersteund in het schrijven van deze thesis en altijd open stonden voor vragen.

Abstract

In 2019, 34.000 divorces occurred in the Netherlands, after which 40% of the minor children involved grew up with a stepparent. Adolescents who grow up in divorced families and stepfamilies appear to experience a lower sense of family belonging compared to those with intact families. The aim of this study is to examine whether living with a stepparent predicted adolescents' perceptions of family belonging and the role of the quality of the parent-child relationship in this association. For this study, cross-sectional data were used from the first wave of the ongoing longitudinal study "Where Do I Belong?". The sample consists of 188 adolescents from divorced families, aged 11 to 19. A stepwise multiple regression analysis was used to first examine if a live-in stepparent is a predictor for adolescents' sense of family belonging. Next, if the quality of the parent-child relationship is a predictor and finally, if there is an interaction effect. Analyses showed that for both parents' families, a live-in stepparent was a significant predictor, yet that the quality of the parent-child relationship seemed to be a more important predictor. The interaction effect was significant within the mother's family only. This research contributes to the knowledge of problems of divorced- and stepfamilies, which is required to improve expertise for better information and support for those families and to improve the overall well-being and development of children after parental divorce.

Keywords: divorce, stepparents, family belonging, adolescents, quality of parent-child relationship.

De relatie tussen thuisgevoel van jongeren uit gescheiden gezinnen, de aanwezigheid van een inwonende stiefouder en de kwaliteit van de ouder-kind relatie

In 2019 hebben er in Nederland 34.000 echtscheidingen plaatsgevonden waarbij 55% jongeren waren betrokken (Ter Voert, 2020). Van deze jongeren woont 40% na de scheiding met een inwonende stiefouder (Van Gaalen & Van Roon, 2020). Over het algemeen wonen jongeren na een scheiding meer dagen bij moeders dan bij vaders, alhoewel co-ouderschap in de laatste decennia steeds gebruikelijker is geworden (CBS, 2016; Kooiman, 2020). Een scheiding kan verschillende gevolgen hebben voor de ontwikkeling en het welzijn van jongeren (Amato, 2010; Kim, 2011). Zo hebben zij een hogere kans op het ontwikkelen van problemen binnen de cognitieve en sociale vaardigheden (Kim, 2011). Daarnaast hebben zij een hogere kans op het ontwikkelen van psychische, internaliserende en externaliserende problemen (Ausperg et al., 2019; Huurre et al., 2006; Van der Valk et al., 2005). Deze jongeren hebben vaker een lager welzijnsniveau dan jongeren uit intacte gezinnen (Van der Valk et al, 2005). Hierin speelt thuisgevoel mogelijk een belangrijke rol (Allen & Bowles, 2012).

Jongeren die opgroeien in gescheiden gezinnen, zowel met als zonder een inwonende stiefouder, ervaren over het algemeen een lager thuisgevoel dan jongeren uit intacte gezinnen (Ahrns, 2007; King et al., 2015). Het ervaren van een thuisgevoel kan hierbij een beschermende factor zijn voor de negatieve effecten die jongeren mogelijk ervaren na een scheiding (Cavanagh, 2008; King & Boyd, 2016). Uit onderzoek blijkt dat de kwaliteit van de ouder-kindrelaties een voorspeller is voor het thuisgevoel van jongeren (King et al., 2017; Leake, 2008). Het is echter onduidelijk of dit ook geldt voor jongeren die opgroeien in de aanwezigheid van een inwonende stiefouder. Daarbij is weinig onderzoek gedaan naar verschillen in thuisgevoel van jongeren uit gescheiden gezinnen zonder stiefouder ten opzichte van jongeren die opgroeien met een inwonende stiefouder. Om dit hiaat in literatuur aan te vullen, wordt met dit onderzoek onderzocht of de mate van thuisgevoel van jongeren uit gescheiden gezinnen anders is bij het inwonen van een stiefouder en of de kwaliteit van de relatie van jongeren met de biologische ouder hierin een rol speelt.

Thuisgevoel binnen een stiefgezin

Cijfers laten zien dat er in de laatste jaren een lichte stijging heeft plaatsgevonden rondom het aantal jongeren dat binnen een stiefgezin woont (Van Gaalen & Van Roon, 2020). Wanneer een ouder na een scheiding een relatie heeft en samenwoont met een nieuwe partner, is er sprake van een stiefgezin (NJI, 2014). Opgroeien binnen een stiefgezin kan uitdagend zijn voor jongeren gezien de gezinsstructuur verandert en er verschillende gezinsculturen samenkomen (Ahrns, 2007; Kalmijn, 2007; King, 2009). Uit onderzoek blijkt dat dit mogelijk verschillende

negatieve effecten kan hebben voor het thuisgevoel van deze jongeren (Gelatt et al., 2010; King et al., 2015). Deze 'need to belong', ofwel de behoefte om ergens bij te horen of thuis te voelen, speelt een belangrijke rol in het welzijn van jongeren (Allen & Bowles, 2012; Baumeister & Leary, 1995; Mahar et al., 2012). Het ervaren van een thuisgevoel is volgens Maslow een belangrijke psychologische behoefte die bijdraagt aan de ontwikkeling van jongeren (Noltemeyer et al., 2012). Een positief thuisgevoel zou beschermen tegen emotionele stress, opstandig en afwijkend gedrag, middelengebruik, zelfmoordgedachten, slechte schoolprestaties en criminaliteit (Baumeister et al., 2007). Uit onderzoek blijkt dan ook dat dit een belangrijke voorspeller is voor de ontwikkeling en het welzijn van jongeren (King et al., 2015; King & Boyd, 2016).

Onderzoek toont aan dat jongeren die opgroeien binnen gescheiden gezinnen, waaronder jongeren die na scheiding opgroeien in stiefgezinnen, gemiddeld een lager thuisgevoel ervaren vergeleken met jongeren uit intacte gezinnen (Cavanagh, 2008; King et al., 2015). Een limitatie van deze onderzoeken is dat de steekproeven bestaan uit gezinnen waarbij jongeren over het algemeen meer bij moeders wonen en wordt het thuisgevoel gemeten zonder onderscheid te maken tussen gezinnen bij vaders en bij moeders. Dit biedt geen volledig beeld van de werkelijkheid. Steeds meer jongeren brengen namelijk ongeveer even veel tijd door in beide ouderlijke woningen (Kooiman, 2020). Het ervaren van een lager thuisgevoel wordt vooral gezien bij jongeren die de relatie met de stiefouder als slecht ervaren (King et al., 2015; Van den Berg et al., 2020). Echter, onderzoek toont aan dat een stiefouder juist ook een protectieve factor lijkt te zijn voor het thuisgevoel van jongeren wanneer zij de relatie met de stiefouder als positief ervaren, wat wordt geassocieerd met steun en acceptatie (Crohn, 2008; Schrodt, 2006). Ook de relatie tussen de biologische ouder en jongeren speelt een rol in de relatie tussen de stiefouder en jongeren en in het thuisgevoel van jongeren (Aslantürk & Mavili, 2020; Jensen & Howard, 2015).

Kwaliteit van de ouder-kindrelatie

De kwaliteit van de ouder-kindrelatie is een belangrijke voorspeller voor het thuisgevoel van jongeren (King et al., 2017; King & Boyd, 2016). In een onderzoek van King & Boyd (2016) is de moeder-kindrelatie apart bekeken van de vader-kindrelatie, waaruit bleek dat beide relaties significante voorspellers zijn voor het thuisgevoel van jongeren. De moeder-kindrelatie wordt het sterkst geassocieerd met thuisgevoel, wat betekent dat de moeder- en vader-kindrelaties los van elkaar invloed hebben op het thuisgevoel van jongeren (King et al., 2015; Leake, 2007). Dit komt overeen met de familiesysteemtheorie, die stelt dat gezinsleden onderling van elkaar afhankelijk zijn (Cox & Paley, 1997). Belangrijke dimensies die de ouder-kindrelatie beschrijven zijn autonomie en conflict, nabijheid en betrokkenheid, gehechtheid en warmte, monitoring en grenzen stellen, communicatie en voldoende ondersteuning (Blake, 2017; Suizzo,

2020). Dit zijn beschermende factoren voor de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en voor het thuisgevoel van jongeren (Aslantürk & Mavili, 2020; Schwartz et al., 2005).

Door de verandering van de gezinsstructuur na een scheiding kan de relatie tussen jongeren en ouders op een negatieve manier veranderen (King et al., 2017; Neale & Flowerdew, 2007; Parmiani et al., 2012). De negatieve effecten van een scheiding zijn volgens onderzoek dan ook het grootst op de ouder-kindrelatie (Kalmijn, 2012). De aanwezigheid bij beide ouders moet verdeeld worden doordat een jongere twee ouderlijke woningen heeft. De hoeveelheid contact speelt een belangrijke rol in de kwaliteit van de ouder-kindrelatie. Onderzoek toont namelijk aan dat vaders na een scheiding over het algemeen minder tijd doorbrengen met jongeren, waardoor de relatie geleidelijk met de tijd mogelijk verslechtert (Kalmijn, 2007; Kalmijn 2015). Daarbij blijkt dat jongeren die na een scheiding bij de alleenstaande vader of binnen het stiefgezin van vader wonen, een lager thuisgevoel ervaren dan jongeren uit andere gezinsstructuren (King et al., 2017). Recentere data tonen echter aan dat jongeren steeds meer opgroeien onder co-ouderschap en dus ongeveer even veel tijd doorbrengen bij beide ouders (Kooiman, 2020). Of deze bevindingen nog kloppen is dus de vraag.

Huidig onderzoek

Studies naar het thuisgevoel van jongeren binnen stiefgezinnen richten zich voornamelijk op de vergelijking van het thuisgevoel met dat van jongeren uit intacte gezinnen. Echter, het is nog onduidelijk of thuisgevoel van jongeren uit gescheiden gezinnen verschilt, afhankelijk van de aanwezigheid van een inwonende stiefouder. Daarbij wordt thuisgevoel bekeken in de gescheiden gezinnen gezamenlijk, terwijl jongeren zich binnen de twee gezinnen verschillend thuis kunnen voelen. Daarom wordt met dit onderzoek beoogt dit hiaat in literatuur aan te vullen. Dit onderzoek richt zich om deze reden allereerst op de vraag of de mate van thuisgevoel bij deze jongeren anders is wanneer er een stiefouder inwoont, bij zowel vader als moeder. Op basis van literatuur is de verwachting dat het thuisgevoel van jongeren bij beide ouders hoger is wanneer er geen stiefouder inwoont (King et al., 2017), al kan het ook zijn dat het thuisgevoel van jongeren bij beide ouders hoger wordt wanneer er wel een stiefouder inwoont (Crohn, 2008; Schrodt, 2006). Vervolgens wordt onderzocht of er een verband is tussen de kwaliteit van de relatie met biologische ouders en het thuisgevoel dat deze jongeren binnen deze huishoudens ervaren. De verwachting is dat een goede kwaliteit van de ouder-kindrelatie een voorspeller is voor een hogere mate van thuisgevoel van jongeren binnen de gezinnen van beide ouders (King & Boyd, 2016; Schwarz et al., 2005). Tot slot wordt onderzocht of er een gezamenlijk effect is van de kwaliteit van de ouder-kind relatie op het thuisgevoel van jongeren uit stiefgezinnen. De verwachting is dat het effect van de kwaliteit van de ouder-kindrelatie op het thuisgevoel van jongeren

even sterk is voor jongeren met een inwonende stiefouder als voor jongeren zonder inwonende stiefouder (Aslantürk & Mavili, 2020; King et al., 2017; Leake, 2008).

Methode

Procedure

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van cross-sectionele data uit de eerste meetronde van het lopende longitudinale onderzoek "Waar hoor ik thuis?", waar werd onderzocht welke factoren een rol spelen in het thuisgevoel van jongeren uit gescheiden gezinnen. De onderzoeksprocedure is vooraf door de Facultaire Ethische Toetsingscommissie van Universiteit Utrecht goedgekeurd. Voor de steekproefwerving is gebruik gemaakt van een gemakssteekproef. Hierbij werd geadverteerd op de website van Universiteit Utrecht, bij maatschappelijke partners, scholen, social media en door middel van de sneeuwbal methode. Alle participanten en hun ouders hebben een online consentverklaring ondertekend. De online vragenlijsten zijn digitaal afgenomen, zelfstandig ingevuld door participanten en duurde gemiddeld 45-60 minuten om in te vullen. Voor deelname aan het onderzoek hebben de participanten een cadeaubon ter waarde van tien euro ontvangen.

Steekproef

De steekproef bestond uit $N = 188$ jongeren (61,2% uit meisjes en 38,8% uit jongens). De leeftijden varieerden van 11-19 jaar met als gemiddelde leeftijd $M = 14.34$ jaar ($SD = 1.99$). Het opleidingsniveau varieerde van VMBO (4,3%), VMBO-BBL (0,5%), VMBO-K/Gemengd (7,4%), VMBO-T (9,6%), Combiklas VMBO-HAVO (3,2%), HAVO (21,8%), Combiklas HAVO/VWO (6,9%), VWO (33,0%), MBO/ROC (5,3%), HBO (1,1%) tot Universiteit (0,5%). Van de respondenten kwam 71,3% uit gezinnen met voorheen getrouwde ouders en 26,1% uit gezinnen waarvan de ouders niet getrouwd waren voor de scheiding. De leeftijd van de jongeren op moment van scheiding varieerde van 0 tot en met 17 jaar met een gemiddelde leeftijd van $M = 7,49$ jaar ($SD = 4,06$). De woonsituatie van jongeren was onder te verdelen in de volgende groepen: wonend bij moeder en soms/regelmatig contact met vader (23,4%), wonend bij vader en soms/regelmatig contact met moeder (3,2%), wonend afwisselend bij moeder en vader (62,8%) en wonend bij moeder en geen contact met vader (4,3%). Daarbij bestonden de gezinssamenstellingen bij beide ouders verschillend uit een stiefouder, broertjes/zusjes, stiefbroers/-zussen en halfbroers/-zussen (zie Tabel 1).

Tabel 1.

Gezinssamenstellingen binnen de gezinnen van beide ouders

	NIET VAN TOEPASSING	NOOIT	SOMS	MEESTAL	ALTIJD
BIJ MOEDER THUIS:					
MOEDER	0%	0%	0,5%	13,3%	80,9%

NIEUWE PARTNER MOEDER	42,6%	6,4%	17%	6,9%	21,8%
JONGERE ZELF	0,0%	0,5%	23,4%	38,8%	31,9%
BROERS OF ZUSSEN	11,2%	2,1%	19,7%	33,5%	28,2%
HALF BROERS/-ZUSSEN	73,9%	8,0%	2,7%	1,6%	8,5%
STIEFBROERS/-ZUSSEN	67,0%	13,3%	11,7%	2,1%	0,5%
BIJ VADER THUIS:					
VADER	0,5%	0,5%	1,1%	13,8%	72,3%
NIEUWE PARTNER VADER	24,5%	5,9%	17,7%	8,0%	32,4%
JONGERE ZELF	2,1%	10,1%	41,5%	24,5%	10,1%
BROERS/ZUSSEN	12,2%	6,9%	36,3%	21,8%	11,2%
HALFBROERS/-ZUSSEN	66,5%	5,9%	3,2%	2,7%	10,1%
STIEFBROERS/-ZUSSEN	53,7%	11,2%	11,2%	5,9%	6,4%

Variabelen

Thuisgevoel. Thuisgevoel, ofwel *family belonging*, verwijst naar het thuisgevoel van jongeren binnen het gezin van vader en binnen het gezin van moeder (King & Boyd, 2016). Deze variabele werd gemeten aan de hand van vier items die het thuisgevoel bij beide ouders uitvragen. Een voorbeeldvraag hiervan is: "In hoeverre heb je het gevoel dat je begrepen wordt bij je ouder thuis?". De antwoordcategorieën zijn opgesteld in de vorm van een Likertschaal en variëren hierbij van 1 (=zeer weinig) tot en met 5 (=zeer veel). Jongeren die hebben aangegeven geen contact met één van de ouders te hebben, konden geen score opgeven voor dit item van deze ouder. Er werd een gemiddelde score van de items berekend per ouder die als indicator dient voor het thuisgevoel dat jongeren bij de betreffende ouder ervaren. Een hoge score betekent een hoge mate van thuisgevoel. De betrouwbaarheden van deze meetinstrumenten zijn goed: thuisgevoel bij vader: $\alpha = .87$ en thuisgevoel bij moeder $\alpha = .87$.

Kwaliteit ouder-kindrelatie. De kwaliteit van de ouder-kindrelatie heeft betrekking op de warmte en monitoring die jongeren vanuit hun ouders ervaren, die horen bij de overkoepelende schaal 'co-oudergedrag' (Schum & Stolberg, 2007). Warmte en monitoring werden bij beide ouders aan de hand van stellingen gemeten, waarbij respondenten op basis van een Likertschaal-score konden aangeven in hoeverre de stelling voor hun eigen situatie geldt. Deze antwoorden varieerden van 1 (=nooit/bijna nooit) tot en met 5 (=bijna altijd/heel vaak). Subschaal warmte bestaat bij beide ouders uit zeven items, bestaande uit stellingen als: "Ik voel dat mijn ouder om mij geeft". Subschaal monitoring bestaat bij beide ouders uit vijf stellingen als: "Mijn ouder weet wat voor dingen ik na school doe". De betrouwbaarheid van beide schalen waren bij beide ouders goed: warmte moeder $\alpha = .87$ en warmte vader $\alpha = .92$; monitoring moeder $\alpha = .81$ en monitoring vader $\alpha = .88$. De interne consistentie van de items van deze twee schalen was hoog: kwaliteit moeder-kindrelatie $\alpha = .88$ en kwaliteit vader-kindrelatie $\alpha = .92$. Daarom zijn deze samengenomen in één gemiddelde score.

Aanwezigheid inwonende stiefouder. De aanwezigheid van een inwonende stiefouder heeft betrekking op de bewoners die in het gezin van beide ouders aanwezig zijn (zie Tabel 1). Beide subschalen bestaan uit zes items, waarbij respondenten konden aangeven welke antwoordoptie van toepassing is. Deze antwoordcategorieën, bestaande uit Likertschaal-scores, varieerden van 1 (=niet van toepassing) tot en met 5 (=altijd). Omdat er binnen dit onderzoek werd gekeken naar de rol van de aanwezigheid van een inwonende stiefouder, werden antwoordcategorieën 1 tot en met 4 gehercodeerd tot dummyvariabele 0 (=geen inwonende stiefouder) en wordt antwoordcategorie 5 gehercodeerd tot dummyvariabele 1 (=inwonende stiefouder). De groepsgroottes naar aanleiding van de dummyvariabelen zijn als volgt: binnen gezinnen van moeders woonden er $N = 137$ jongeren zonder inwonende stiefouder (0) en $N = 41$ jongeren met een inwonende stiefouder (1). Binnen gezinnen van vaders woonden er $N = 105$ jongeren zonder inwonende stiefouder (0) en $N = 61$ met inwonende stiefouder (1).

Analyseplan

De onderzoeksvragen zijn met behulp van SPSS-26 geanalyseerd. Allereerst werden de beschrijvende statistieken in kaart gebracht. Vervolgens werden de onderzoeksvragen getoetst door twee stapsgewijze multiële regressieanalyses. Voor de toetsing werd een significantieniveau van $\alpha = .05$ gehanteerd. Eerst werd middels de multiële regressieanalyse onderzocht of er sprake was van een hoofdeffect van de aanwezigheid van een inwonende stiefouder op het thuisgevoel van jongeren. Hierbij werd gebruik gemaakt van een dummyvariabele. Vervolgens werd gekeken of er een hoofdeffect van de kwaliteit van de ouder-kindrelatie was op het thuisgevoel van jongeren uit gescheiden gezinnen. Tot slot werd bekeken of er een interactie-effect was tussen de aanwezigheid van een inwonende stiefouder en de kwaliteit van de ouder-kindrelatie op thuisgevoel. Deze multiële regressieanalyse is voor zowel moeder als voor vader apart uitgevoerd. Voorafgaand zijn de assumpties getoetst.

Resultaten

Beschrijvende statistieken

Tabel 2 geeft de beschrijvende statistieken weer. Hierin is te zien dat de minimum- en maximumscores van thuisgevoel van jongeren en de ouder-kindrelaties op het oog redelijk dicht bij elkaar liggen. Het gemiddelde thuisgevoel van jongeren en de ouder-kindrelatie met moeder leken hoger te zijn dan dat bij vader. Respondenten konden geen score voor thuisgevoel bij een ouder invullen als zij hadden aangegeven geen contact met deze ouder te hebben, waardoor er een aantal missende waarden waren. Tevens bleek dat 21,8% van de respondenten binnen het gezin van moeder en 36,7% binnen het gezin van vader met een inwonende stiefouder leeft en 72,9% bij moeder en 63,3% bij vader zonder een inwonende stiefouder leeft. Daarbij bleek dat de

gemiddelden significant met elkaar correleerden. De Pearson-correlatie wees uit dat er een significant, middelmatig verband bestaat tussen het thuisgevoel van jongeren binnen het gezin van moeders en de kwaliteit van de moeder-kindrelatie. Daarbij bleek dat er een significant sterk verband was tussen het thuisgevoel van jongeren binnen het gezin van vader en de vader-kindrelatie. Dit betekent dus dat het thuisgevoel van jongeren en de relatiekwaliteit bij beide ouders significant samenhangen.

Tabel 2.

Beschrijvende statistieken en correlaties: Thuisgevoel van jongeren en relatiekwaliteit met ouders

	N	M	Min.	Max.	SD	1	2	3	4
1.Thuisgevoel moeder	178	4.27	1.25	5.00	.63	-	-	-	-
2.Thuisgevoel vader	166	3.86	1.00	5.00	.90	0.16*	-	-	-
3.Moeder-kindrelatie	178	4.33	1.92	5.00	.54	0.64**	0.20**	-	-
4.Vader-kindrelatie	166	3.84	1.00	5.00	.82	0.17*	0.72**	0.47**	-

Noot: N = aantal, M = gemiddelde, Min. = minimum score, Max. = maximum score, SD = standaarddeviatie, $p^ < .05$, $p^{**} < .01$*

Analyse

Er zijn twee stapsgewijze multiële regressieanalyses uitgevoerd om te onderzoeken of de aanwezigheid van een inwonende stiefouder en de kwaliteit van de ouder-kindrelatie voorspellers zijn voor het thuisgevoel van jongeren na scheiding. Voorafgaand aan de analyses zijn de bijbehorende assumpties gecontroleerd. Het histogram toonde aan dat er sprake was van een enigszins normaalverdeling. Bij beide ouders was het histogram lichtelijk linksscheef. Dit was naar verwachting, gezien een links scheve verdeling betekent dat meer jongeren een positief thuisgevoel ervaren. Er was sprake van enkele multivariate uitschieters. Er zijn analyses gedaan met en zonder die uitschieters, waarna geconcludeerd werd dat de resultaten niet dusdanig veranderden en ervoor is gekozen deze in de dataset te behouden. Uit de Normal P-Plot of Regression Standardized Residual bleek dat er sprake was van normaliteit, homoscedasticiteit en lineairiteit van residuen. Er is gebruik gemaakt van een gecentreerd interactie-effect, omdat bij toevoeging van het interactie-effect sprake was van multicollineariteit.

Thuisgevoel binnen gezin moeder

Het regressiemodel met een inwonende stiefouder als voorspeller voor het thuisgevoel van jongeren binnen het gezin van moeder bleek significant (zie Tabel 3). Het model verklaarde een significante 3% van de variantie in thuisgevoel binnen dit

gezin: $R = .16$, $R^2 = .03$, $F(1,176) = 4.89$, $p = .028$. Dit betekent dat het hebben van een stiefouder lijkt uit te maken voor het thuisgevoel van jongeren. Wanneer de kwaliteit van de moeder-kindrelatie werd meegenomen, bleek het effect van een inwonende stiefouder niet meer significant. Dit model verklaarde een significante 42% van de variantie in het thuisgevoel binnen het gezin: $R = .65$, $R^2 = .42$, $F(2,175) = 63.32$, $p < .001$. Dit betekent dat de relatiekwaliteit met moeder belangrijker lijkt te zijn voor het thuisgevoel van jongeren dan een inwonende stiefouder. Wanneer het interactie-effect tussen een inwonende stiefouder en de relatiekwaliteit werd toegevoegd aan het analysemodel, bleek dat de sterkte van het verband tussen thuisgevoel en de kwaliteit van de moeder-kindrelatie lijkt te verschillen voor jongeren met een inwonende stiefouder ten opzichte van jongeren zonder inwonende stiefouder. Het effect van de relatiekwaliteit met moeder op het thuisgevoel binnen dit gezin lijkt namelijk kleiner te zijn voor jongeren zonder inwonende stiefouder dan met een inwonende stiefouder. Dit model verklaart een significante 44% van de variantie in thuisgevoel: $R = .67$, $R^2 = .44$, $F(3,174) = 46.27$, $p < .001$.

Tabel 3.

Coëfficiënten: Inwonende stiefouder, kwaliteit moeder-kindrelatie en interactie-effect als voorspellers voor thuisgevoel van jongeren binnen gezin moeder

	B	β	t	p
Model 1				.028
Inwonende stiefouder	.25	.17	2.21	.028
Model 2				.000
Inwonende stiefouder	.10	.07	1.16	.248
Moeder-kindrelatie	.74	.65	10.88	.000
Model 3				.000
Inwonende stiefouder	.15	.10	1.68	.095
Moeder-kindrelatie	.74	.64	11.11	.000
Stiefouder * relatiekwaliteit	-.43	-.16	-2.74	.007

Noot: B = ongestandaardiseerde regressie-coëfficiënt, β = gestandaardiseerde regressie-coëfficiënt, t = t-waarde, p = significantie

Thuisgevoel bij vader

Het regressiemodel met een inwonende stiefouder als voorspeller voor het thuisgevoel van jongeren binnen het gezin van vader bleek significant (zie Tabel 4). Het model verklaarde een significante 8% van de variantie in thuisgevoel binnen het gezin van vader: $R = .28$, $R^2 = .08$, $F(1,164) = 14.01$, $p < .001$. Dit betekent dat het hebben van een stiefouder uit lijkt te maken voor het thuisgevoel van jongeren in het gezin van vader. Wanneer ook de kwaliteit van de vader-kindrelatie werd meegenomen, bleken dit beide significante voorspellers te zijn voor het thuisgevoel van jongeren. Dit model

verklaarde een significante 54% van de variantie in het thuisgevoel binnen het gezin: $R = .74$, $R^2 = .54$, $F(2,163) = 95.85$, $p < .001$. Dit betekent dat het thuisgevoel van jongeren lager lijkt te worden als er een inwonende stiefouder aanwezig is. Voor de relatiekwaliteit betekent dit dat jongeren een hogere mate van thuisgevoel rapporteren als de kwaliteit van de vader-kindrelatie beter wordt ervaren. Wanneer het interactie-effect tussen een inwonende stiefouder en de relatiekwaliteit werd toegevoegd aan het analysemodel, bleken alleen de beide hoofdeffecten significant. Dit betekent dat zowel de kwaliteit van de vader-kindrelatie als een inwonende stiefouder voorspellers lijken te zijn voor het thuisgevoel van jongeren binnen het gezin van vader. Dit model verklaart een significante 54% van de variantie in thuisgevoel: $R = .74$, $R^2 = .54$, $F(3,162) = 64.26$, $p < .001$. Het interactie-effect tussen de twee voorspellers bleek niet significant.

Tabel 4.

Coëfficiënten: Inwonende stiefouder, kwaliteit vader-kindrelatie en interactie-effect als voorspellers voor thuisgevoel van jongeren binnen gezin vader

	B	β	t	p
Model 1				.000
Inwonende stiefouder	-.52	-.28	-3.74	.000
Model 2				.000
Inwonende stiefouder	-.26	-.14	-2.54	.012
Vader-kindrelatie	.77	.69	12.80	.000
Model 3				.000
Inwonende stiefouder	-.26	-.14	-2.58	.011
Vader-kindrelatie	.79	.71	12.51	.000
Stiefouder * relatiekwaliteit	-.12	-.06	-1.02	.310

Noot: B = ongestandaardiseerde regressie-coëfficiënt, β = gestandaardiseerde regressie-coëfficiënt, t = t-waarde, p = significantie

Discussie

In dit onderzoek is gekeken naar het thuisgevoel van jongeren uit gescheiden gezinnen, met en zonder inwonende stiefouder. Eerder onderzoek heeft namelijk aangetoond dat jongeren uit gescheiden- en stiefgezinnen over het algemeen een lager thuisgevoel ervaren dan jongeren uit intacte gezinnen (Ahrons, 2007; Cavanagh, 2008; King et al., 2015). Omdat in deze onderzoeken het thuisgevoel van jongeren vaak voor beide ouders samengenomen werd, is in dit onderzoek getoetst of de aanwezigheid van een inwonende stiefouder binnen beide gezinnen een voorspeller is voor het thuisgevoel van jongeren. Vervolgens is er gekeken of de kwaliteit van de ouder-kindrelatie een voorspeller is voor het thuisgevoel van deze jongeren, aangezien uit voorgaande onderzoeken bleek dat een goede ouder-kind-relatie een beschermende factor is voor het

thuisgevoel (King et al., 2017). Tot slot is er gekeken of er een interactie-effect is tussen de kwaliteit van een ouder-kindrelatie en een inwonende stiefouder op thuisgevoel. Het is relevant dit te onderzoeken, omdat het thuisgevoel wat een jongere ervaart van belang is voor de ontwikkeling en het welzijn van de jongere (Allen & Bowles, 2012). Er kan beter aangesloten worden op welke ondersteuning of voorlichting er eventueel nodig zou zijn voor de jongere en het gezin zodra er een goed beeld is van de thuissituatie en het thuisgevoel wat de jongere ervaart.

Thuisgevoel binnen het gezin van moeder

Er is onderzocht of een inwonende stiefouder en de kwaliteit van de moeder-kindrelatie voorspellers zijn voor het thuisgevoel van jongeren uit gescheiden gezinnen. Op basis van literatuur werd verwacht dat het thuisgevoel van jongeren uit stiefgezinnen van jongeren verschilt van jongeren die niet met een stiefouder wonen (King et al., 2017). Echter, tegen verwachting in bleek dat een inwonende stiefouder binnen het gezin van moeder een significante voorspeller was en dus een positief effect lijkt te hebben op het thuisgevoel van jongeren. Wanneer de relatiekwaliteit met moeder werd meegenomen, bleek de stiefouder geen significante voorspeller meer te zijn voor het thuisgevoel en leek de relatiekwaliteit een belangrijkere voorspeller te zijn. Daarbij leek het effect van een inwonende stiefouder op het thuisgevoel van jongeren klein. Er werd ook op basis van literatuur verwacht dat er een positief verband zou zijn tussen de kwaliteit van de moeder-kindrelatie en het thuisgevoel. (King et al., 2017; King & Boyd, 2016). Warmte en monitoring bleken belangrijke dimensies binnen de ouder-kindrelatie en kunnen het thuisgevoel van jongeren versterken (Aslantürk & Mavili, 2020; Suizzo, 2020; Swarz et al., 2005). Hoe meer warmte en monitoring jongeren van hun ouders ervaren en dus een hoge relatiekwaliteit met ouders ervaren, hoe hogere mate van thuisgevoel zij binnen het gezin ervaren. Bij het interactie-effect bleek dat het effect van de relatiekwaliteit met moeder op het thuisgevoel kleiner was voor adolescenten zonder inwonende stiefouder dan voor adolescenten met inwonende stiefouder.

Thuisgevoel binnen het gezin van vader

In tegenstelling tot het gezin van moeder, bleek een inwonende stiefouder in het gezin van vader juist een negatieve voorspeller te zijn en lijkt dit dus een negatief effect te hebben op het thuisgevoel van jongeren. Dit sluit aan bij de eerdere verwachting dat het thuisgevoel van jongeren bij beide ouders hoger is wanneer er geen stiefouder inwoont (King et al., 2017). Uit eerder onderzoek blijkt dan ook dat de aanwezigheid van een stiefmoeder in het gezin van vader extra stress en uitdagingen met zich mee kan brengen (Gelatt et al., 2010; King et al., 2015). Daarbij kunnen vaders veel opvoedtaken aan de stiefmoeder overlaten en willen stiefmoeders de kinderen van hun nieuwe partner er niet altijd graag bijhebben (Haverkort & Spruijt, 2012; Spruijt & Kormos, 2014). Het ervaren van een lager thuisgevoel wordt dan ook vooral gezien bij

jongeren die de relatie met de stiefouder als slecht ervaren (Van den Berg et al., 2020; King et al., 2015). Uit dit onderzoek bleek de kwaliteit van de vader-kindrelatie een positieve voorspeller te zijn voor het thuisgevoel en dit bevestigt de verwachting dat er een positief verband zou zijn tussen thuisgevoel en de relatiekwaliteit (Aslantürk & Mavili, 2020; Suizzo, 2020; Swarz et al., 2005). Tot slot werd op basis van literatuur verwacht dat de kwaliteit van de ouder-kindrelatie positief samenhangt met thuisgevoel van jongeren uit stiefgezinnen (King et al., 2017; Leake, 2008). Binnen het gezin van vader bleek echter dat de vader-kindrelatie geen significante voorspeller was voor het thuisgevoel van jongeren, afhankelijk van een inwonende stiefouder.

Overstijgende conclusie

Concluderend is uit dit onderzoek gebleken dat het thuisgevoel van jongeren binnen het gezin van beide ouders verschilt, afhankelijk van een inwonende stiefouder. Dit komt overeen met eerdere onderzoeken, waaruit bleek dat een inwonende stiefouder effect kan hebben op het thuisgevoel van jongeren (Gelatt et al., 2010; King et al., 2015). De relatiekwaliteit met ouders bleek de belangrijkste voorspeller te zijn. Ook dit kwam overeen met eerder gevonden literatuur dat de kwaliteit van de ouder-kindrelatie een belangrijke voorspeller is voor het thuisgevoel (King et al., 2017; King & Boyd, 2016). Echter, de effecten van deze voorspellers blijken verschillend te zijn binnen de gezinnen van vader en moeder, wat nog niet eerder was onderzocht.

Implicaties voor de praktijk en suggesties voor vervolgonderzoek

Dit onderzoek heeft zich in tegenstelling tot andere onderzoeken gericht op het in kaart brengen van voorspellende factoren voor het thuisgevoel van jongeren uit gescheiden gezinnen, binnen het gezin van moeder en vader apart. Daarbij zijn jongeren zelf gevraagd naar hun thuisgevoel, waar in eerder onderzoek thuisgevoel alleen is gemeten aan de hand van input van ouders. Hierdoor ontstaat er een betrouwbaarder beeld van het thuisgevoel dat jongeren ervaren. Dit is van meerwaarde voor de praktijk, omdat deze onderzoeksresultaten kunnen bijdragen aan kennis over het thuisgevoel van jongeren na scheiding, zowel met als zonder stiefouder. In de praktijk kunnen deze resultaten gebruikt worden voor voorlichting en ondersteuning aan gezinnen die in scheiding liggen. Tevens zijn interventies rondom scheidingen zijn vooral gericht op het voorkomen en beperken van emotionele- en gedragsproblemen bij kinderen en op het beperken van communicatieproblemen en conflicten tussen ouders (Richtlijnen Jeugdhulp, 2021). Er zijn weinig interventies die zich richten op het optimaliseren van thuisgevoel van jongeren na scheiding, vooral binnen stiefgezinnen. Deze onderzoeksresultaten kunnen dienen als handvatten voor het ontwikkelen van trainingen aan professionals en interventies om problemen te voorkomen en beperken.

Deze studie kent echter ook beperkingen. Ten eerste is er gebruik gemaakt van een relatief kleine steekproef, waarbij er voor de gemeten variabelen meerdere

missende data waren. Daarbij was er een ongelijke verdeling tussen jongeren met en zonder inwonende stiefouder. Voor vervolgonderzoek wordt voor de betrouwbaarheid van de resultaten daarom aanbevolen om gebruik te maken van een grotere steekproef waarbij de verdeling tussen respondenten met en zonder inwonende stiefouder gelijk is. Ten tweede heeft er in dit onderzoek maar één informant de antwoorden ingevuld, de jongere. Een suggestie voor vervolgonderzoek is om antwoorden van zowel ouders als jongeren mee te kunnen nemen, zodat er een zo volledig mogelijk beeld van de thuissituatie ontstaat. Tevens is een suggestie om te onderzoeken of de kwaliteit van de relatie met de stiefouder een significant effect heeft op het thuisgevoel wat jongeren ervaren. Uit de literatuur blijkt namelijk dat een positieve relatie met een stiefouder het thuisgevoel kan bevorderen (Crohn, 2008; Schrodt, 2006) en dat een negatieve relatie met een stiefouder het thuisgevoel verminderd (Gelatt et al., 2010; King et al, 2015). Daarbij bleek een deel van de respondenten op te groeien met stief- en halfbroertjes en -zusjes. Of dit een voorspeller is voor het thuisgevoel van jongeren is niet getoetst in dit onderzoek. Kortom, de relatiekwaliteit met ouders is de basis voor het thuisgevoel van jongeren, in welke gezinssamenstelling dan ook.

Literatuur

- Ahrons, C. R. (2007). Family Ties After Divorce: Long-Term Implications for Children. *Family Process*, 46(1), 53-65. <https://doi-org.proxy.library.uu.nl/10.1111/j.1545-5300.2006.00191.x>
- Allen, K.A. & Bowles, T. (2012). Belonging as a Guiding Principle in the Education of Adolescents. *Australian Journal of Educational & Developmental Psychology*, 12, 108-119. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1002251.pdf>
- Amato, P. R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of marriage and family*, 72(3), 650-666. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00723.x>
- Aslantürk, H. & Mavili, A. (2020). The sense of family belonging in university students from a single parent family compared with those from a two-biological parent family. *Current Psychology*, 39(6), 2026-2039. <https://doi.org/10.1007/s12144-020-00725-0>
- Auersperg, F., Vlasak, T., Ponocny, I. & Barth, A. (2019). Long-term Effects of Parental Divorce on Mental Health – A Meta-analysis. *Journal of Psychiatric Research*, 119, 107-115. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2019.09.011>
- Baumeister, R.F., Brewer, L.E., Tice, D.M., Twenge, J.M. (2007). Thwarting the need to belong: Understanding the interpersonal and inner effects of social exclusion. *Social and Personality Psychology Cinoass*, 1, 506-520. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2007.00020.x>
- Baumeister, R.F. & Leary, M.R. (1995). Need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117, 497-529. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497>
- Blake, L. (2017). Parents and Children Who Are Estranged in Adulthood: A Review and Discussion of the Literature. *Journal of Family Theory & Review*, 9(4), 521-536. <https://doi.org/10.1111/jftr.12216>
- Braithwaite, D.O., & Baxter, L.A. (2006). "You're My Parent but You're Not": Dialectical Tensions in Stepchildren's Perceptions About Communicating with the Nonresidential Parent. *Journal of Applied Communication Research*, 34(1), 30-48. <https://doi.org/10.1080/00909880500420200>
- Cavanagh, S.E. (2008). Family Structure History and Adolescent Adjustment. *Journal of Family Issues*, 29(7), 944-980. <https://doi.org/10.1177/0192513x07311232>
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2016, 17 juli). *Bijna twee op de tien kinderen wonen niet bij vader*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/24/bijna-twee-op-de-tien-kinderen-wonen-niet-bij-vader>
- Cox, M. J., & Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual Review of Psychology*, 48, 243-267. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.48.1.243>

- Crohn, H.M. (2008). Five Styles of Positive Stepmothering from the Perspective of Young Adult Stepdaughters. *Journal of Divorce & Remarriage*, 46(1-2), 119-134. https://doi-org.proxy.library.uu.nl/10.1300/J087v46n01_07
- Gelatt, V.A., Adler-Baeder, F., & Seeley, J.R. (2010). An interactive web-based program for stepfamilies: Development and evaluation of efficacy. *Family Relations*, 59, 572-586. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2010.00624.x>
- Haverkort, C., & Spruijt, E.D. (2012). *Kinderen uit nieuwe gezinnen: Handboek voor school en begeleiding*. Amsterdam: Terra Lannoo.
- Huurre, T., Junkkari, H. & Aro, H. (2006). Long-term Psychosocial effects of parental divorce: A follow-up study from adolescence to adulthood. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 256(4), 256-263. <https://doi.org/10.1007/s00406-006-0641-y>
- Jensen, T.M., & Howard, M.O. (2015). Perceived Stepparent-Child Relationship Quality: A Systematic Review of Stepchildren's Perspectives. *Marriage & Family Review*, 51(2), 99-153. <https://doi.org/10.1080/01494929.2015.1006717>
- Kalmijn, M. (2007). Gender differences in the effects of divorce, widowhood and remarriage on intergenerational support: Does marriage protect fathers? *Social Forces*, 85, 1079-1104. <https://doi.org/10.1353/sof.2007.0043>
- Kalmijn, M. (2015). Father-Child Relations after Divorce in Four European Countries: Patterns and Determinants. *Comparative Population Studies*, 40(3), 1-27. <https://doi.org/10.12765/cpos-2015-10>
- Kalmijn, M. (2012). Long-term effects of divorce on parent-child relationships: Within-family comparisons of fathers and mothers. *European Sociological Review*, 29(5), 888-898. <https://doi.org/10.1093/esr/jcs066>
- King, V., Boyd, L. M. & Thorsen, M.L. (2015). Adolescents' Perceptions of Family Belonging in Stepfamilies. *Journal of Marriage and Family*, 77(3), 761-774. <https://doi-org.proxy.library.uu.nl/10.1111/jomf.12181>
- King, V. & Boyd, L.M. (2016). Factors Associated With Perceptions of Family Belonging Among Adolescents. *Journal of Marriage and Family*, 78(4), 1114-1130. <https://doi-org.proxy.library.uu.nl/10.1111/jomf.12322>
- King, V., Boyd, L.M., & Pragg, B. (2017). Parent-Adolescent Closeness, Family Belonging, and Adolescent Well-Being Across Family Structures. *Journal of Family Issues*, 39(7), 2007-2036. <https://doi.org/10.1177/0192513x17739048>
- King, V. (2009). Stepfamily formation: Implications for adolescent ties to mothers, nonresident fathers, and stepfathers. *Journal of Marriage and Family*, 71, 954-968. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2009.00646.x>
- Kim, H. S. (2011). Consequences of parental divorce for child development. *American Sociological Review*, 76, 487-511. <https://doi.org/10.1177/0003122411407748>

- Kooiman, N. (2020, 30 juni). *Meerderheid gescheiden ouders blijft bij elkaar in de buurt*. CBS. <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2020/meerderheid-gescheiden-ouders-blijft-bij-elkaar-in-de-buurt?onepage=true>
- Leake, V.S. (2008). Personal, Familial, and Systemic Factors Associated with Family Belonging for Stepfamily Adolescents. *Journal of Divorce & Remarriage*, 47(1-2), 135-155. https://doi.org/10.1300/J087v47n01_08
- Mahar, A.L., Cobigo, V. & Stuart, H. (2012). Conceptualizing belonging. *Disability and Rehabilitation*, 35(12), 1026-1032. <https://doi-org.proxy.library.uu.nl/10.3109/09638288.2012.717584>
- Neale, B., & Flowerdew, J. (2007). New Structures, New Agency: The Dynamics of Child-Parent Relationships after Divorce. *The International Journal of Children's Rights*, 15(1), 25-42. <https://doi.org/10.1163/092755607x185546>
- Nederlands Jeugdinstuut, (2014). *Samengestelde gezinnen*. <https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Info-Samengestelde-gezinnen.pdf>
- Noltemeyer, A., Bush, K. & Bergen, D. (2012). The relationship among deficiency needs and growth needs: An empirical investigation of Maslow's theory. *Children and Youth Services Review*, 34(9), 1862-1867. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.05.021>
- Parmiani, L., Iafrate, R., & Giuliani, C. (2012). Loyalty Conflict, Feelings of Unfairness, and Young Adults' Individuation Difficulties in Separated and Nonseparated Families. *Journal of Divorce & Remarriage*, 53(5), 386-401. <https://doi.org/10.1080/10502556.2012.682889>
- Richtlijnen Jeugdhulp (2021). *Scheidingen en problemen voor jeugdigen: Interventies voor jeugdigen met gescheiden ouders*. <https://richtlijnenjeugdhulp.nl/scheiding/interventies-voor-jeugdigen-met-gescheiden-ouders/interventies/>
- Schrodt, P. (2006). The Stepparent Relationship Index: Development, Validation and Associations with Stepchildren's Perceptions of Stepparent Communication Competence and Closeness. *Personal Relationships*, 13(2), 167-182. <https://doi-org.proxy.library.uu.nl/10.1111/j.1475-6811.2006.00111.x>
- Schwarz, B., Trommsdorff, G., Albert, I., & Mayer, B. (2005). Adult Parent-Child Relationships: Relationship Quality, Support, and Reciprocity. *Applied Psychology*, 54(3), 396-417. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2005.00217.x>
- Spruijt, E., & Kormos, H. (2014). *Handboek scheiden en de kinderen: voor de beroepskracht die met scheidingskinderen te maken heeft*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Suizzo, M.A. (2020). Parent-Child Relationships. *The Encyclopedia of Child and*

Adolescent Development, 1. 1–13.

<https://doi.org/10.1002/9781119171492.wecad408>

Van den Berg, L., Kalmijn, M. & Leopold, T. (2020). Stepfamily Effects on Early Home-Leaving: The Role of Conflict and Closeness. *Journal of Marriage and Family*, 83(2), 305-321. <https://doi-org.proxy.library.uu.nl/10.1111/jomf.12700>

Van der Valk, I., Spruijt, E., De Goede, M., Maas, C. & Meeuws, W. (2005). Family Structure and Problem Behavior of Adolescents and Young Adults: A Growth-Curve Study. *Journal of Youth and Adolescence*, 34(6), 533-546.

<https://doi.org/10.1007/s10964-005-8841-8>

Van Gaalen, R. & Van Roon, D. (2020, 2 oktober). *Kinderen in complexe gezinsverbanden*. CBS. <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2020/kinderen-in-complexe-gezinsverbanden>

Ter Voert, M. (2020). *Scheidingen 2019: Fact sheet Scheidingen 2019*. Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum. https://www.researchgate.net/publication/348279692_Fact_sheet_Scheidingen_2019